

CÂTEVA DATE DESPRE URMAȘII LUI MANUC BEY (sec. XIX - înc. sec. XX)

Alina Felea

1. Marele dragoman
Manuc Bey.

Dragoman al Porții Otomane, consilier de stat al Imperiului Rus, Manuc Bey Mirzoian a fost o persoană bine cunoscută la începutul secolului al XIX-lea. Cu privire la activitățile sale politice s-au scris monografii, articole științifice și publicistice (Ionescu 1976; Bezviconi 1938). În acest studiu, la baza căruia

au stat testamentele lui Manuc Bey și ale fiicei sale Pemba, oferim câteva date din relațiile între membrii familiei lui Manuc, din viața copiilor săi, nepoților și strănepoților. Cercetarea se bazează atât pe materiale de arhivă, cât și pe lucrări publicate.

La 31 octombrie 1822, în Judecătoria civilă regională a Basarabiei a fost primită cererea epitropilor averii consilierului de stat Manuc Bey: consilierul de stat Nedoba și clucerul Burda, de a înregistra testamentul lui Manuc Bey în cartea de acte¹. Ei au prezentat testamentul elaborat în limba armeană la 19 iulie 1815 în Kronstadt, semnat personal de Manuc Bey, cu traducerea în limba rusă. Diata a fost certificată de Grigorie, arhiepiscopul armenilor din Basarabia. Testamentul urma să fie deschis în prezența soției lui Manuc-Hanuma, a tatălui ei Haduș Arutiun și a lui Asvadur, precum și a unei persoane din partea Guvernului Rus, numit de către împărat². Pentru a înregistra un document în limba armeană a fost invitat preotul armean Harutiun³.

Acest testament a cauzat câțiva ani de litigiu între moștenitori. În același timp, este o sursă impor-

tantă pentru studiul de mentalitate și de cotidian al epocii, precum și pentru studiul liniei genealogice a lui Manuc.

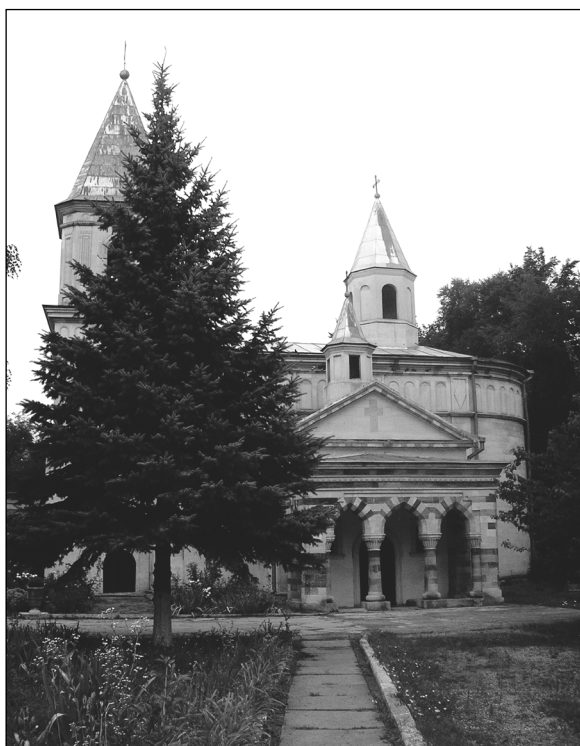
Viața privată a oricărei familii este de multe ori ascunsă de privirile celorlalți. Cu toate acestea, testamentele ocupă un loc separat, deoarece devin cunoscute nu numai familiei, ci și întregii societăți, în special în urma proceselor judiciare. Testamentul a însemnat nu numai transferul de bunuri mobile și imobile la moștenitori. Testatorul revizuiindu-și viața, a tras concluzii și a dat indicații privind împărțirea proprietății și recomandări cu privire la viața viitoare a membrilor de familie, fără a uita cel mai important aspect – împăcarea sufletului, pentru comemorarea sa.

Manuc Bey Mirzoian s-a născut la Rusciuk (azi Ruse, Bulgaria) în 1769, în familia lui Mardiros Mirzoian și a Mamilei, fiica lui Hamum Oglu. Prima dată Manuc Bey s-a căsătorit în 1786 cu fiica unui armean bogat din Rusciuc, Aveș. A doua oară Manuc Bey s-a căsătorit în 1794 cu Maria, fiica lui Hagi Haritiun (Ionescu 1976, 26). În urma activității politicii active a lui Manuc, familia sa a ajuns în Țara Românească, de unde a putut pleca abia în 1816. La 27 mai 1816, Luca Chirico, consulul rus de la București și prietenul lui Manuc Bey, a înmănat pașaportul pentru Manuc Mariam, soția lui Manuc Bey și pentru ceilalți membri ai familiei (Bezviconi 1935, 25). Mariam a fost însoțită de către doi fii, Murad și Feyrat, și patru fiice, de sora Mirdira, de un apropiat al familiei Babik Yakubici și de 11 angajați (Ionescu 1976, 189). Pentru a crea condiții mai bune pentru călătorie s-au cheltuit bani enormi. Au fost închiriați 90 cai, două șarete, nouă căruțe mari. Au fost însoțiți de doi medici, un preot, custodele copiilor, un bucătar, doi ofițeri și 11 arnăuți, până la Focșani. Din cauza drumurilor rele și a opririlor frecvente, la Hâncești au ajuns în 40 de zile, după care toți au fost ținuti în carantină pentru încă 15 zile (Ionașcu 1971, 625-626). Deși au plecat din Brașov în mijlocul lunii septembrie, la Hâncești au ajuns la 15 noiembrie 1816 (Ionescu 1976, 180).

¹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 354, f. 2.

² ANRM, F. 37, inv. 2, d. 354, f. 2.

³ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 354, f. 2.

2. Biserica armeană, locul înmormântării marelui dragoman Manuc Bey și a fiicelor lui.

Manuc Bey a decedat la 20 iunie 1817 (Ionescu 1976, 193)⁴. El a fost înmormântat în pridvorul bisericii armene din Chișinău. După Manuc Bey a rămas văduva, Mariam (în testament e numită Hanuma), și șase copii: doi băieți și patru fete. Din testament, din documente de arhivă și studii, am identificat numele lor: Murad (în documente Murat, Ivan, Ioan) și Feriat (în documente Grigore, Feriad)⁵, Mariam (în documente Maria), Pemba (în documente Kaniane, Keiani, Gaiane, Gayrana)⁶, Gadara (în documente Gadiria, Gate-ra, Ecaterina), și Tebera (în documente Ghebera)⁷. Cercetătorul Gh. Bezviconi identifică în mod greșit numele fiicelor lui Manuc, presupunând că numele unei fiice este Pemba, iar al altei – Gaiane (Bezviconi 1938, 46). Istoricul susține că alături de Manuc au fost înmormântate două fiice, Miriam și Gaiane, ultima decedând la 3 februarie 1824. Ca urmare a cercetării, am constatat că Pemba este Gaiane și că anume ea a fost înmormântată alături de tatăl și de Miriam.

⁴ Cauza morții n-a fost clar fixată, ceea ce a dat naștere la o serie de presupuneri.

⁵ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 138.

⁶ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 168-169. În cererea episcopilor moșiei, din 28 aprilie 1824, este numită Gairana, al cărei testament Mariam cere să fie distrus.

⁷ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 226.

La 17 septembrie 1828, în vârstă de 45 ani, a decedat Mariam, văduva lui Manuc. Ea a fost primul reprezentant al acestei familii, îngropat în cripta din Hâncești (Bezviconi 1938, 46).

Mariam (Maria), fiica lui Manuc, a decedat la 24 februarie 1822, fiind celibatară, și a fost înmormântată în pridvorul bisericii armene din Chișinău⁸.

Pemba (Kaniani) s-a căsătorit cu Iacob Melikterabov (tot el Avititsyan - n.n.)⁹. În arhiva lui T. Pruncu, cercetătorul Gh. Bezviconi a depistat o scrisoare a arhiepiscopului Grigorie Zakharyan de la Chișinău, adresată lui Asvadur Avedov, datată cu 22 ianuarie 1822. În ea arhiepiscopul îi relatează că a aflat din scrisorica primită de la văduva lui Manuc Bey, că fiica ei, Pemba, se căsătorește duminică, în ziua de Sfântul Serghie cu Akob-Aga. Văduva solicita lui Avedian, ca unui bun prieten, să-l urmărească pe Melekterabov, pentru că îl bănuiește pe viitorul ginere în rele intenții, având în vedere bogăția unei tinere fete. Arhiepiscopul s-a angajat să clarifice, cu Patriarhul Constantinopolului, dacă Iacob a fost căsătorit anterior și să precizeze alte aspecte (Bezviconi 1938, 46). Scrisoarea și alte documente în mod clar arată atitudinea negativă a văduvei față de viitorul ginere. Deși nu negăm existența acestei scrisori, este discutabilă datarea ei. Fără îndoială, aceasta trebuia să fie scrisă mai devreme. În continuare vom prezenta documente din care reiese faptul că scrisoarea ar putea fi scrisă până în ianuarie 1820.

Iacob Melekterabov depune o cerere pe adresa Judecătoriei civile regionale a Basarabiei, în care declară că s-a căsătorit cu Kaniani la 30 luni după moartea lui Manuc Bey¹⁰. În decizia Curții judiciare Orhei, din 29 octombrie 1824, se spune că după căsătorie, la 6 februarie 1820, Melekterabov a semnat un contract cu mama soției în dreptul de a gestiona moșia Hâncești, până la maturitatea lui Murad. Pentru muncă Iacob urma să primească 7000 de lei, iar conform testamentului lui Manuc, Pembei pentru 100 de mii trebuia să-i fie cumpărată o moșie lângă Odesa, iar 50 mii urmau să-i fie acordate din profituri¹¹. Din petiția episcopilor moșiei lui Manuc Bey și a lui Murad, fiul lui Manuc Bey, către împărat, constatăm că Melekterabov a administrat moșia din 22 martie 1820

⁸ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 136v.

⁹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1025, f. 1.

¹⁰ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 160.

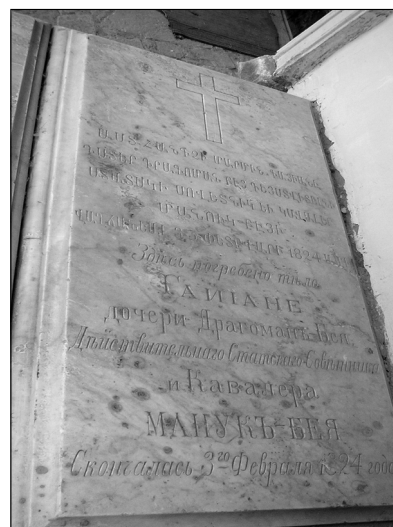
¹¹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 139.

3. Piatra de mormânt a lui Manuc Bey.

4. Piatra de mormânt a Mariei, fiica lui Manuc.

5. Piatra de mormânt a Pembei (Gaiane), fiica lui Manuc.

până în 22 august 1822¹². Prin urmare, Pemba și Iacob s-au căsătorit până la 6 februarie 1820.

La căsătorie Kaniani nu a primit zestre. La 12 octombrie, apoi la 14 noiembrie 1823, Pemba și-a întocmit diate. Testamentul din 14 noiembrie era secret, scris de testatar, întărit de ștampilă și de semnăturile martorilor.

După o boală îndelungată, la mai puțin de patru ani de la căsătorie, la 3 februarie 1824 Kaniani a decedat și a fost înmormântată în biserica armeană. Potrivit testamentului, 140 de mii de lei Pemba îi lăsa soțului, iar 10 mii de lei – mamei și fraților¹³. La 30 mai 1824 Iacob Melikterabov a depus o declarație în instanță și a cerut începerea anchetei în vederea îndeplinirii condițiilor testamentului¹⁴. Prin decret împăratesc, Judecătoria din Orhei a fost obligată să investigheze cazul lui Melekterabov urgent, fără a sta în rând, pentru a nu-i provoca daune morale. Cererea mai era semnată de către consilierul Krupenski, secretarul Chirică și „stolnacialnik” Nikolog¹⁵.

La 31 mai 1824 Melekterabov a depus o altă declarație în instanță, explicând circumstanțele cazului. Manuc Bey a lăsat ficelilor câte 150 mii lei, dintre care de 100 mii trebuia să se cumpere moșii, iar 50 de mii urmau să fie dați bani-cheș.

După 30 de luni de la moartea lui Manuc (prin ianuarie 1820 - n.n.), Melekterabov a cerut banii, dați drept zestre Pembei. Dar epitropii au răspuns că de banii respectivi s-a cumpărat moșia Hânțești. Nedorind să intre în conflict cu rudele soției sale, Melekterabov a decis să aștepte și să se mulțumească cu procentele¹⁶.

La 11 iunie 1824 consilierul colegial Sturza, mareșal al nobilimii din Basarabia, confirmă faptul că una dintre fiicele lui Manuc, și anume Kiana, fiind bolnavă, în ianuarie 1824 a întocmit o diată și i-a cerut s-o păstreze pe timpul vieții, iar după moartea ei – s-o dea citirii în Adunarea nobililor din Basarabia¹⁷. Imediat după această declarație au fost înmânate două citații, cu numărul 1968 lui Melekterabov și 1969 – epitropilor lui Manuc –, cu un comentariu că, în termen de cincisprezece zile sunt obligați a se prezenta în instanță¹⁸. La 26 iunie Iacob Melekterabov va trimite judecătoriei testamentul Pembei în original, solicitând confirmarea în scris a primirii acestuia¹⁹. Epitropii lui Manuc răspund Judecătoriei ținutale Orhei că nu recunosc legitimitatea petiției și a pretențiilor lui Melekterabov, sub motiv că familia Melekterabov n-a avut copii²⁰. În iulie 1824, au fost audiați martorii: reprezentantul Judecătoriei civile regionale a Basarabiei, consilier de stat Piotr

¹² ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1025, f. 17. Cererea e datată cu 6 octombrie 1832. Epitropii și Murat îl învinuiesc pe Melekterabov de ascunderea a 69163 lei și 34 parale.

¹³ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 6-6v.

¹⁴ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 1.

¹⁵ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 2-2v.

¹⁶ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 6-6v.

¹⁷ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 19.

¹⁸ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 24-25.

¹⁹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 27-28. Semnează în manieră franceză Jacques de Melikterabov.

²⁰ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 29-30.

Vasilisov și reprezentantul Consulatului austriac Iosif Lukaszewicz²¹. Testamentul putea fi emis în diverse situații, de aceea, mai ales în cazul când testatarul era neștiutor de carte, prezența martorilor era o condiție obligatorie. Martorii au rolul cheie în procesul de autentificare sau confirmare a veridicității și valabilității testamentului. În cazul contestării diatelor, martorii erau obligați să depună mărturie. Deosebit de important acest fapt era în cazul în care testamentul era în formă orală și numărul de martori prezenți nu era suficient. Testamentul Pembei a fost contestat de către rudele ei, de aceea a fost urmată procedura legală de confirmare a testamentului. Fiind interogați, martorii au comunicat, că în dimineața de duminică, ianuarie 20, 1824, angajatul lui Melekterabov Ilia Malter, la cererea doamnei Pemba Melekterabov, l-a invitat pe reprezentantul Curții Penale Regionale, consilierul de stat Piotr Vasilisov să-l viziteze seara²². În aceeași seară, Vasilisov, împreună cu reprezentantul consulatului austriac Iosif Lukaszewicz a vizitat familia Melekterabov. După schimbul de salutări, dna Melekterabov a scos din haine o hârtie. În limba turcă, iar pentru domnul Lukaszewicz, în franceză, Pemba Melekterabov i-a informat că acest document este scris de ea personal și le-a solicitat semnăturile în calitate de martori. La început, invitații au refuzat să semneze, spunând că nu cunosc limba armeană. Atunci doamna Melekterabov a explicat că este testamentul elaborat de ea și că-i roagă să semneze. La o examinare atentă a actului martorii au observat trei părți: un text în limba armeană, urmat de textul în limba franceză, semnat de postelnicul Schin, și mai sus de rânduri – un sigiliu de ceară cu litere P M G. În același timp, doamna Melekterabov le-a cerut să păstreze secretul până la timpul potrivit. Consultându-se și găsind testatarul în deplinătatea facultăților mintale (care era o condiție necesară pentru întocmirea testamentelor - n.n.), Vasilisov și Lukaszewicz au decis să îndeplinească rugămintea Pembei și au semnat testamentul²³.

La 24 iulie 1824 Melekterabov a scris o plângere în instanță, susținând faptul că epitropii n-au prezentat nici o dovadă în afară de testamentul lui Manuc Bey²⁴. După 6 zile epitropii răspund că, în momentul întocmirii testamentului, Manuc

Bey dispunea de bani, dar apoi a cumparat Hâncești (Gancești), apoi familia s-a cheltuit pentru înmormântare și restul de bani nu a fost suficient nici pentru a achita datoriile²⁵. De asemenea, după redactarea testamentului lui Manuc Bey i s-a născut încă un fiu. Moartea subită l-a împiedicat pe Manuc Bey să scrie un alt testament, care l-ar include pe al doilea fiu, și i-ar plăti datoriile. O văduvă cu copii nu poate rămâne fără întreținerea zilnică, iar contractul încheiat între Miriam și Iacob Melekterabov nu era valid. Un alt argument a fost faptul că în momentul morții în casa nu s-a găsit suma de 960000 lei, astfel dorința lui Manuc Bey nu poate fi executată. Însă Melekterabov la 26 august a prezentat inventarierea averii lui Manuc Bey, dovedind faptul că bani au fost²⁶. Relațiile dintre soacră și Melekterabov se acutizează și mai mult după declarația văduvei lui Manuc, Mariam, că proprietatea celor două fiice decedate îi aparține. De asemenea, Mariam Manuc cerea să se distrugă diata Pembei, sub pretextul că a fost redactată fără ca ea să fie înștiințată²⁷. Iacob Melekterabov susținea că soacra a avut o relație tensionată cu fiica și după căsătorie Pemba a fost la întreținerea totală a soțului. Potrivit lui, mama n-a ajutat fiica în timpul vieții sale. El o acuza pe soacră, că împotriva voinței fiicei ei, a cheltuit 104 mii lei pentru achiziționarea diferitor lucruri de la Constantinopol, și pentru 43 750 lei a cumpărat din Sankt Petersburg mai multe șaluri, depozitate în lăzi²⁸. De asemenea, primii epitropi au recunoscut drepturile Pembei și ale lui Iacob, plățile de dobânzi pentru primul an fiind achitate²⁹. Potrivit deciziei Judecătoriei Orhei din octombrie 29, 1824 moștenitorul lui Manuc Bey și tutorii sunt obligați să plătească lui Melekterabov 140000 lei, conform testamentului³⁰. Petiția de apel a fost depusă de către epitropi în decembrie 4, 1824³¹.

Un an mai târziu, pe 24 octombrie, văduva lui Manuc Bey a apelat prin mandatar la secretarul de gubernie Franz Gayddik. Ei și-au exprimat nemulțumirea față de decizia instanței din 24 octombrie 1824. Mariam a declarat că ginerele ei, consilier al curții din Hamburg Agop Avidisyan, și-a schimbat numele în Malektorabov, ceea ce

²¹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 44, 262.

²² ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 201.

²³ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 201.

²⁴ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 68-71.

²⁵ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 68-71.

²⁶ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 80-81.

²⁷ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 82-83.

²⁸ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 86v.

²⁹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 86v.

³⁰ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 198.

³¹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 170.

înseamnă „Colonelul, care deține stăpânire asupra Universului”. Ea l-a acuzat că îi bătea fiica și declara că el este vinovat de moartea fiicei³². În registrul Judecătoriei civile regionale a Basarabiei s-a înregistrat că Melekterabov a primit o dobândă de 16000 lei³³.

La 19 martie 1827 ancheta a constatat că administratorii au mințit cu privire la data de depunere a recursului³⁴.

La 27 august 1829, în Judecătoria civilă regională a Basarabiei a fost recepționat un raport, de la Judecătoria Orhei despre recuperarea de la moștenitorul lui Manuc a banilor în favoarea lui Melekterabov pentru o parte din moștenire. Conform contractului încheiat pe trei ani și trei luni lui Melekterabov îi datorau 35000 lei, plus 19249 de lei și 30 parale pentru administrarea moșiei. Însă în ziua numită de instanță, la 26 august 1829, epitropii averii lui Manuc, maiorul Deleani și dr. Zucker nu au fost prezenți³⁵. Mai târziu, în decembrie 1829, maiorul și cavalerul Piotr Artemievici Deliani, consilier principal Cristofor Akimovici Lazarev, dr. Ivan Zucker și fiul lui Manuc, Murat, au scris o petiție către împărat, prin care informează că au primit două citații: 1) 10 august 1829, să apară în instanța de judecată la 26 august și 2) 3 septembrie 1829. Nu au fost prezenți la ședința de judecată pe motive obiective: ciuma. Localitatea Hâncești a fost încercuită și pusă sub carantină. Carantina a fost ridicată abia la 19 decembrie 1829. În același timp, Deliani era la Herson, iar ceilalți erau bolnavi. Ei solicitau retragerea cazului din Curtea civilă din Basarabia și reexaminarea acestuia³⁶. La 7 februarie 1830 petiția a fost examinată și s-a decis ca să fie reanchetat cazul, pentru investigații suplimentare, precum și posibilitatea de apel pentru ambele părți implicate în conflict³⁷. Raportul privind audierea în Judecătoria civilă regională a Basarabiei a fost primit în februarie 20, 1830³⁸.

La 4 decembrie 1831 Melekterabov a intentat un nou proces împotriva epitropilor și a orfanilor proprietarului Manuc Bey³⁹. La 24 februarie 1832 Judecătoria ținutului Orhei a raportat Judecăto-

ria civilă regională a Basarabiei că, în conformitate cu Decretul din această instanță din februarie 2, 1832, a obligat epitropii moșiei Manuc Bey de a plăti 140 de mii de lei, cu dobânda cuvenită⁴⁰.

Bezviconi menționează că deși drepturile familiei lui Manuc la titlu princiar nu a fost recunoscut, cu toate acestea, bogăția și legăturile de familie au ținut moștenitorii pe o poziție înaltă în societate (Bezviconi 1934, 55). Fiica lui Manuc – **Gatera** (Gadara, Ecaterina) (1806-1880), s-a căsătorit, înainte de 26 august 1824⁴¹ cu șambelanul Cristofor Achimovici Lazarev (1789-1871)⁴², fiul fondatorului Institutului de Limbi Orientale din Moscova „Lazarev” Akim (Joachim) Lazarev (1826) (Базилянц 1959; Базилянц 1973)⁴³. Ei erau descendenți ai unei familii nobile armenesti. Cristofor Achimovici Lazarev, consilier principal, pentru un timp a fost epitropul moșiei lui Manuc Bey, unde a întâlnit-o pe viitoarea sa soție. El a fost implicat activ în problemele legate de moștenirea lui Manuc. În 1841, Cristofor a fost director al Institutului de Limbi Orientale din Moscova „Lazarev” (Базилянц 1973, 40). În 1850, dreptul de tutore a fost extins în mod considerabil, Cristofor Lazarev invitându-și în consiliul de administrație al institutului mulți dintre compatrioții lor. Armenii au început să trateze această instituție în calitate de instituție centrală pentru educația copiilor lor, în spiritul național. În familia lor s-au născut trei fiice și un fiu – **Maria, Anna, Elizaveta și Ivan (Hovhannes)**.

Fiica Ecaterinei Manuc și a lui Cristofor Lazarev, **Maria**, s-a născut la Moscova la 18 aprilie 1822. Maria s-a căsătorit la 27 iunie 1843 cu contele, general Maurice E. Nierod (Nieroth) (Otto Moritz, Moritz Gustavovich, Mauritius Efstafevich, Mihail Efstafevici) (Томазов f.a.)⁴⁴. Maurice E. Nieroth a decedat la 3 aprilie 1871 (Bezviconi 1938, 48) și

⁴⁰ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1208, f. 14-14v.

⁴¹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 80-81. În registrul întocmit de Melekterabov la 26 august 1824 e menționat că celui de-al doilea ginere soacra i-a dat 140 000 din zestre conform testamentului.

⁴² ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 200.

⁴³ În 1815, la Moscova, Ioachim Lazarian a înființat un colegiu armean privat, care în 1827 a fost transformat în Institutul de Limbi Orientale Lazarev.

⁴⁴ Maurice Nieroth s-a născut pe moșia Kui, gubernia Estlanda (Estonia de azi), la 4 mai 1815. A parcurs o carieră militară de la instructor militar (1863-1866), până la general-locotenent (30.08.1863), cavaler al ordinului Sfântul Gheorghe clasa 4, Sf. Vladimir clasa 2 și Sf. Anna de clasa 1 cu săbii, Sf. Anna clasa 2 cu coroana imperială și săbii, și Sf. Anna clasa 3 cu fundă, Sf. Stanislav clasa 1.

³² ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 187-189v.

³³ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 196.

³⁴ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 521, f. 288.

³⁵ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1025, f. 1.

³⁶ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1025, f. 3-3v.

³⁷ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1025, f. 5, 9.

³⁸ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1025, f. 5, 9.

³⁹ ANRM, F. 37, inv. 2, d. 1208, f. 1.

a fost înmormântat într-un cimitir din Țarskoe Selo, numit Kazan (Томазов f.a.). Maria a fost proprietara unei case de piatră, la Moscova, a satelor Lypoveț și Kursevo, uezdul Danilov, provincia Iaroslavl, și moșia Bogdanovca, județul Bender, gubernia Basarabia. Despre Maria relatează prințul S.S. Abamelek-Lazarev, vorbind despre portretele care sunt stocate în familie, numind-o matușă (Базиянц 1982, 62). Maria a decedat la 9 august 1912 în Rukolinno, lângă Vyborg și a fost înmormântată în același cimitir din Țarskoe Selo (Томазов f.a.).

Din această căsătorie s-au născut doi fii și trei fiice: 1) **Gustav Christofor** (Efstafi Mavrikievici, Efstafi Mihailovici), născut la Nisa (Franța), pe 3/15 ianuarie 1845, a fost ofițer și a murit în 1871 (Томазов f.a.).

2) **Nicolae Johann** (Nikolai Mihailovici), s-a născut la 9 mai 1847 și a murit înainte de 1912 (Томазов f.a.).

3) **Maria-Olga** (Olga Mihailovna), s-a născut la Sankt Petersburg la 30.03/11.04 1854. S-a căsătorit la Nisa, în perioada septembrie 1879 - noiembrie 1881, cu Orestis de Castelnuovo. A murit în La Gardiol (Franța), la 3 septembrie 1897, și este înmormântată în cimitirul Caucade din Nița (Томазов f.a.).

4) **Elizabeta Cristiana** (Elizaveta Mihailovna), s-a născut la Moscova la 20 iulie 1862. A fost domnișoară de onoare la curte. A murit la 9 martie 1954, înmormântată în cimitirul din Saint-Genevieve-de-Bois – Franța (Томазов f.a.).

5) **Ecaterina Maria** Nierod s-a născut la 13 ianuarie 1850 în Sankt Petersburg și a fost botezată pe 18 februarie 1850, în Biserica Sf. Ana (Томазов f.a.). S-a căsătorit la 14 aprilie 1870 cu baronul Fabian Iacov Fromgold (Fabian Gustav) Schilling (10.06.1830-29.04.1917) (Томазов f.a.; Bezviconi 1938, 48). Neamul de baroni Schilling a fost înregistrat în matricula nobilimii din Kurlanda (Letonia de azi) în 1620, 17 octombrie, aprobată de Senat în 1853, și înregistrată în partea V din Cartea genealogică a guberniei Estonia (Энциклопедический 1896, 564)⁴⁵. Ultimii ani i-a petrecut în localitatea Orgena, din uezdul Veysenshten, unde a și murit în 1917, la 29 aprilie. Catherine a decedat la 6 mai 1874 și este înmormântată în Țarskoe

Selo, la cimitirul Kazan (Томазов f.a.). Din această căsătorie s-au născut doi copii: viitorul baron **Maurice Schilling** (1872-1934) și **Henrietta**. Baronul **Maurice Schilling** e cunoscut în Rusia ca **Mauritius Fabianovich Schilling** (Авдеев f.a.)⁴⁶. La doi ani a rămas fără mamă, în grija tatăl său și bunicului. Băiatul era adesea bolnav, de aceea familia a locuit, pentru o perioadă lungă de timp, în stațiunile din Elveția și Germania. În 1884, baronul Fabian Gustav Schilling s-a pensionat, s-a mutat cu traiul la Moscova, și băiatul a fost trimis la gimnaziul privat al lui L.I. Polivanov. În 1891, Mauritius s-a înscris la Facultatea de Drept de la Universitatea din Moscova. În 1894 a fost luat în serviciul Ministerului Afacerilor Externe. Ordinul de înscriere a lui Moritz în Ministerul de Externe datează din 28 mai. Cariera sa diplomatică s-a desfășurat la Viena (în 1898, secretar al doilea al Ambasadei Ruse), Haga (1899), Vatican (1902-1908, reprezentant al Consulatului Rusiei), Roma și Paris, unde a fost în 1908-1910 prim-secretar al Ambasadei Ruse. Între 1911-1916 a fost director al cancelariei și al Departamentului politic nr. 1 din cadrul Ministerului Afacerilor Externe și, împreună cu Sazonov – ministru, a condus negocierile privind alianța cu România. În 1912, el e șambelan al Curții imperiale și senator. În 1914 l-a însoțit pe împăratul Nicolai II la Constanța, unde a fost decorat cu „Steaua României” (Авдеев f.a.). Bezviconi constată că a acolo s-a împrietenit cu Ion Brătianu I (Bezviconi 1938, 48). În 1916, a primit rangul de hofmaistru șambelan, după care Schilling s-a retras din serviciul diplomatic. Înainte de 1917, el s-a pronunțat de mai multe ori în cadrul Consiliului de Stat privind necesitatea reformelor în cadrul politicii Guvernului în provinciile baltice. Revoluția l-a găsit în Petrograd (Авдеев f.a.). După revoluție, baronul Schilling, care s-a pensionat, a plecat în străinătate. Prin Stockholm, el a mers la Londra, apoi la Paris (Авдеев f.a.). Iarna lui 1933-1934 baronul Maurice Schilling a petrecut-o la Hâncești (Bezviconi 1938, 48). Apoi a plecat la Paris, unde a murit în luna septembrie a aceluiași an și a fost înmormântat la cimitirul rus din Saint-Genevieve-des-Bois (Авдеев f.a.).

Henriette Schilling s-a căsătorit cu baronul Paul Joseph Korff. Neamul Korff e înregistrat în matricula nobilimii din Kurlanda august 2, 1631.

⁴⁵ Membrii acestei familii poartă titlul de baron în actele oficiale din 1818.

⁴⁶ Fond М.Ф. Шиллинга за 1899 г. (ГАРФ, Ф. 813, оп. 1, д. 123).

Membrii acestei familii s-au calificat cu titlul de baron în acte oficiale, începând cu 1819.

Anna Lazareva, fiica lui Cristofor Lazarev și a Ecaterinei Manuc Bey s-a căsătorit cu Ivan Davidovici Delianov. Delianov a fost consilier de stat, senator (1865), director al Bibliotecii Publice Imperiale (1861), ministru al educației (din 16 martie 1882). În familia lor s-a născut un fiu, Cristofor Ivan (martie 18, 1853 - mai 1864)⁴⁷.

Ivan Lazarev, fiul lui Cristofor Lazarev și al Ecaterinei Manuc Bey, s-a născut în 1843 (Базианц 1982, 62, 72-73)⁴⁸. El a fost un copil bolnăvicios și familia a mers des peste hotare, pentru a-l vindeca. La Florența, în aprilie 1845, Lazarev a comandat un bust al copilului la un sculptor local – Panpoloni, pentru 500 de franci. Ivan a murit la vârsta de șase ani, în anul 1850. În memoria lui, la începutul anului 1851, în Institutul Lazarev a fost numită secția de pregătire „departamentul de pregătire cu numele minorului Ivan Lazarev”. Acest departament a fost întreținut din procentele celor 60 de mii de ruble donate de Lazarev, în amintirea copilului decedat (Базианц 1982, 51).

Potrivit Marii Enciclopedii Sovietice și Enciclopediei lui Brokhaus și Efron, fiica lui Cristofor Lazarev, s-a căsătorit cu prințul georgian Abamelek Semion Davidovici (1815-1888) – curtean, milionar, om de știință, autor al mai multor lucrări asupra economiei Rusiei, de istoria minelor, comandant al regimentului de husari, plecat în rezervă în 1859 în gradul de general-maior (Шилов 2003, 64; Князья 1996, 10; Базианц 1982, 149, 150). Era **Elizaveta Lazareva** (1832-1904)⁴⁹. În 1853 pictorul Zarianko (1818-1870) a pictat un portret al lui Semion Abamelek, iar în anul 1854

– un portret al lui Elizavetei. În 1862, din cauza unei îndelungate boli, Cristofor Lazarev a transmis conducerea moșiilor sale ginerelei Semion Davidovici Abamelek. În 1871 a decedat ultimul descendent pe linie masculină al neamului Lazarev – Cristofor Ekimovici și numele de familie Lazarev, prin decret special, a fost trecut (1873) soțului fiicei. Semion Davidovich Abamelek-Lazarev a fost un tutore de onoare al Institutului Lazarev. În 1873 Elizaveta Abamelek-Lazarev a răscumpărat moșia din Perm de la surorile sale și a devenit proprietară a patru uzine: Cermozovsk, Kizelovsk, Polaznensk și Hohlovsk. Elizaveta era proprietară, iar soțul ei administrator, care cunoștea nu numai conducerea uzinelor, dar și pe meșteri (Шилов 2003, 64, 65, 66).

Elizaveta Lazareva și Semion Abamelek au avut un fiu, Simon, și trei fiice: Ecaterina, Elena, Elizaveta (Шилов 2003, 64). Fiicele s-au căsătorit, cu cneazul L.M. Meșcerski, cneazul Gagarin, respectiv, contele Olsufev.

Semen Semenovich Abamelek-Lazarev (1851-1916), fiul Elizavetei, a studiat la Universitatea din Sankt Petersburg, pe care a absolvit-o în 1881. S-a ocupat cu știința și a călătorit foarte mult. Într-o astfel de călătorie în 1882 a descoperit placa din Palmira. Pentru această descoperire, precum și pentru lucrările științifice Academia Franceză l-a recunoscut ca asociat. S-a căsătorit în 1897 în Helsingfors cu Maria Pavlovna Demidova San-Donato (născută după unele date la 22 ianuarie 1876, după altele în 1877, la Kiev, botezată la 30 ianuarie; decedată în 1955 în Pratinolno), vestită atât prin frumusețe, cât și prin nume. Împreună l-au înfiat pe cneazul Pavel Caragheorghievici, prinț-regent al Serbiei. El a murit în septembrie 1916 și e înmormântat în Nazran. Cu moartea lui s-a sfârșit neamul Lazarev (Базианц 1982, 150-152).

Fiul lui Manuc, **Murat** (Ioan) s-a născut la 7 martie 1810 în București, a fost botezat la 15 martie de preotul Mardiros în biserica armeano-gregoriană „Sfântul Gheorghe”⁵⁰. În 1833 la 27 iulie Murat a intrat în serviciul Cancelariei și pentru serviciu bun la 12 octombrie 1834 a fost decorat. La 21 ianuarie 1836 din proprie dorință s-a eliberat din serviciu⁵¹. Ivan a participat în războiul ruso-turc din 1828-1829 ca funcționar cu însărcinări spe-

⁴⁷ <http://russianfamily.ru/d/delanov.html>

⁴⁸ Portretul se află în sala Muzeului Rus din Petersburg. Despre călătoria dată Bazianț a găsit date în arhiva Matenadaran din Erevan, архив Лазаревых, оп. 84, п. 116, д. 106.

⁴⁹ RGIA, F. 880, оп. 5. Материалы к истории рода Абамелек-Лазаревых; документы личные, о прохождении службы и семейная переписка их. Записки Х.Е. Лазарева и др. документы, связанные с его службой при командующем имп. Главной квартирой А.Х. Бенкендорфа и при Главной квартире 2-й армии (1826-1829 гг.) – о международных отношениях России, о военных действиях русских войск, о заключении мира с Персией и Турцией. Материалы о постройке и деятельности Лазаревского института восточных языков в Москве, по попечительству над армянскими церквями в Москве и Петербурге; документы к истории Армении. Документы личные и об имуществе родственников Абамелек-Лазаревых: А.Д. Баратынской, Гагариных, Деяновых, Демидовых, Е.Д. Иодковской, Кукушевых, Манук-Бей, Нирод. За 1717-1918 гг. РГАДА, Ф. 1252, 4664 ед. хр., 1527-1917.

⁵⁰ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 6v.

⁵¹ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223.

6. Palatul lui Murat din Hâncești (1927, 2010).

ciale al Statului-Major al armatei, sub comanda generalului contele Bekkendorf (Bezviconi 1934, 55)⁵². El a fost căsătorit cu sora contelui Delianov, Elena Delianov. Elena s-a născut la Moscova pe 10 ianuarie 1820 și a murit pe 9/21 ianuarie 1870, la Geneva. În 1845 aveau un fecior de doi ani⁵³.

7. „Palatul vânătorului”, construit la comanda lui Murat de către arhitectul Bernardazzi.

Din căsătoria lui Murat cu Elena (Egina) Delianov s-au născut trei fiice și un fiu⁵⁴: 1) Maria (Miriam), născută în 1842 și decedată la Paris, în 1935, 2) Cadara (Ecaterina), născută în anul 1845 la Hâncești, 3) Elena (Egina, Olga), născută în 1854 în Hâncești și decedată în 1920, și 4) Grigore, născut în 1855 la 5 octombrie la Hâncești. **Ecaterina** s-a căsătorit la 9 iulie 1881 cu un senator italian, marchizul Pietro L. Shedoni (Schedoni). Martori la nuntă au fost Semion Davidovici Abamelek-Lazarev și Mardiros Nazarov. **Olga** s-a căsătorit la 23 iunie 1878 în Hâncești

cu șambelanul Bonifaciu Maximilian Maria, Contele Hatsfeld (Hatzfeld) von Trahenberg (Trachenberg) (1854-1921), fiul ambasadorului german de la Paris. După Primul Război Mondial, ca cetățeni străini, surorile au refuzat fictiv la proprietate în favoarea Mariei. După moartea contesei Olga Hatsfeld (Hatzfeld) von Trahenberg (Trachenberg), în 1920, o moștenește soțul, care s-a căsătorit cu Aline Janssens (Ianssens). Însă a supraviețuit prima soție doar cu opt luni. Contesa, Alina Janssens (Ianssens) s-a căsătorit cu un producător belgian Louis Cole (Louis Kollee), care începe un lung proces pentru moștenirea averii urmașilor lui Manuc Bey⁵⁵.

Grigore Manuc Bey, fiul lui Murat, s-a născut la 5 octombrie 1855 și a fost botezat la 7 noiembrie 1855 în biserica armeană din Hâncești⁵⁶. Conform atestatului de maturitate de la gimnaziul din Rimelensk, între august 1874 și 1878 își continuă studiile la Facultatea fizico-matematică, secția științe naturale a Universității Imperiale din Novorosiisk. La 7 septembrie 1878 i se conferă titlul de student și dacă intră în serviciu i se va acorda clasa 12⁵⁷. Serviciul militar urma să-l petreacă ca persoană care a finisat o instituție de învățământ de rangul I⁵⁸. De la 8 iulie 1893 nobilul Grigore Manuc Bey a fost introdus în dreptul de proprietate a localităților Hâncești, Loganești, Stolniceni, Spărieț, ținutul Chișinău; Caracui, Ialpușeni, Sărățica Nouă, ținutul Bender; Ceadâr, Oraca, Cugurlui, Sarateni, Sărățaca, ținutul Ismail; de la 23 iulie 1893 localitatea Garbuțcani, ținutul Soroca; de la 22 iulie 1893 localitatea Sancauți din

⁵² AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 7.

⁵³ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2302, f. 18v.

⁵⁴ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 22.

⁵⁵ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 22.

⁵⁶ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 13.

⁵⁷ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 4.

⁵⁸ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 4.

ținutul Hotin⁵⁹. La 2 iulie 1889 a fost decorat cu ordinul Sfântul Stanislav clasa III⁶⁰. La 3 martie 1902 locuia în hotelul „Londra” din Chișinău⁶¹. A dus o viață frivolă și a murit din cauza unei boli cumplite la 1 august 1902 la Odesa. Dintr-un comunicat despre decesul lui Grigore se constată că nu are urmași direcți, doar trei surori, dintre care două căsătorite, iar cea mai mare, Maria era fată mare⁶². Bezviconi constată că era prea târziu să se căsătorească, boala distrusese starea lui de sănătate. Grigore a fost înmormântat în Hâncești (Bezviconi 1938, 48, 49).

Feirat (Gregory) Manuc Bey s-a născut între 15 iunie 1815, atunci când Manuc și-a întocmit testamentul, și iunie 1816 – când au fost emise pașapoartele pentru familia lui Manuc Bey pentru plecarea din Țara Românească. A fost ofițer în Garda Imperială, a locuit la Paris, unde a orbit și a murit în 1890 (Bezviconi 1938, 48).

Descendenții lui Manuc Bey au avut legături dinastice cu familii nobile cunoscute nu numai în Rusia, dar și peste hotarele Imperiului Rus. Totodată urmașii lui au fost oameni de știință respectați în mediul academic european.

Bibliografie

- Bezviconi 1934:** G. Bezviconi, Armenii moșieri. Manuc-Bei. In: Din trecutul nostru, nr. 3-4, ianuarie (Chișinău 1934).
- Bezviconi 1935:** G. Bezviconi, Ultimii descendenți ai familiei Mirza-Bey în România. In: Din trecutul nostru, anul 3, nr. 21-24, iunie-septembrie (Chișinău 1935).
- Bezviconi 1938:** G. Bezviconi, Manuc-Bei, ed. II (Chișinău 1938).
- Ionașcu 1971:** I. Ionașcu, Veniturile și cheltuielile casei Manuc Bei în anii 1815-1818. Revista Arhivelor 4, 1971.
- Ionescu 1976:** S. Ionescu, Manuc-Bei zaraf și diplomat la începutul secolului al XIX-lea (Cluj-Napoca 1976).
- Авдеев f.a.:** С. Авдеев, Дневники М.Ф. Шиллинга (апрель-июль 1899 г). Фундаментальная электронная библиотека, ЭНИ «Российский Архив» (<http://feb-web.ru/feb/rosarc/rad/Rad-331-htm>).
- Армянская f.a.:** Армянская апостольская церковь Санкт-Петербурга (<http://www.spb-business.ru/show.php?directory=70798>).
- Базиянц 1959:** А.П. Базиянц, Лазаревский институт восточных языков (Москва 1959).
- Базиянц 1973:** А.П. Базиянц, Лазаревский институт в истории отечественного востоковедения (Москва 1973).
- Базиянц 1982:** А.П. Базиянц, Над архивом Лазаревых (Москва 1982).
- Князья 1996:** Князья Абамелек и Абамелек-Лазаревы. Родословная роспись (Пермь 1996).
- Талалай f.a.:** М.Г. Талалай, Генеалогия Демидовых, князей Сан-Донато (по зарубежным источникам) (<http://www.indf.ru/demidoff.asp?page=3&t=174&m=4>).
- Томазов f.a.:** В.В. Томазов, Графы Нероды (Grafen von Nieroth), (<http://www/petergen.com/dk/nieroth.pdf>)
- Шилов 2003:** А.В. Шилов, С.С. Абамелек-Лазарев в истории предпринимательства на Урале. Вестник Пермского Университета, История, Вып. 4 (Пермь 2003).
- Энциклопедический 1896:** Энциклопедический словарь, под ред. Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона, том. XXXIX (Санкт-Петербург 1896).

Анеха 1

Завещание Манук-Бея⁶³

Перевод по точному смыслу духовного завещания Действительного Статского Советника Манук-Бея, написанного на Армянском языке.

Верный перевод надписи пакета.

С богом сие завещание, составленное мною Манук-Беем, в Кронштате 1815-го июля 19-го дня; сию духовную запечатанную, распечатать не иначе как в присутствии трех лиц, и одной особы от Российского Правительства, и именно при супруги моей Хануме, при отце ея Хадуш Арутюн и

⁵⁹ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 6.

⁶⁰ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 3.

⁶¹ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 17.

⁶² AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 22.

⁶³ AMRM, F. 88, inv. 1, d. 2223, f. 22.

Асвадур, также и одной особы, со стороны Российского Правительства, назначенной Его Величеством Милостивейшем Государем Император.

Перевод содержания

Вот награда ниспосланная от Бога, мне рабу Его, который не был я удостоен, как то Вотчины, гостиной двор, деньги, дорогие вещи и прочее.

Я написал ниже сего все, выводя Экстракт своим счетам, которые составлены мною 1815-го года 6-го июля, и поныне оные счета еще находятся. Да утвердить и да дарует Господь Иисус Христос наследникам моим в роды родов благополучное владение.

Гостиной двор, именуемый куртевека, в документах котораго написано, сколько именно саженой земли заключается.

Напротив гостиного двора по той стороне реки земли 65 сажень.

Вотчину Драгомирешть верхнюю, купленную от Фалкояна.

Вотчину Драгомирешть нижнюю, купленную от Балачана.

Вотчины Паласка и Мотяска, купленные от Котрочана.

Вотчину Тулешть, купленную от Ипсилантия.

Вотчины, называемые, Попешть, Зорба, Брободичу и Мудурчаны, купленные от Монастыря Михаила-Воды. Часть земли, простирающейся от Димбовицы до реки Млерово.

Вотчину Косана 300 саженой, купленную от Змаранды Фалкоянки.

Вотчину Чорогирла, купленную от жены Самуркаши Джупанойка.

Вотчину Тенкобешт, купленную от Кокореска.

Вотчину Пагара, купленную от Стольника Димитраки.

Вотчину Хаджи Георги, купленную от Гжи Змаранды.

Вотчину Попасул, купленную от Ватава Костакия посредством Николопула.

Вотчину Кунешть, купленную от Манчулеска.

Виноградный сад, купленный от Кожохаря Хаджи Андрон.

Виноградный сад, купленный от Гжи Фалкоянки.

Виноградный сад, купленный мною от Алека Фалкояна.

Виноградный сад, купленный мною от Кокореска.

Виноградный сад, называемый Флоренты, что на Земли митрополии, купленный от Санджи.

Мой дом в Букарестах с землею и строением.

Мой дом, купленный при церкви.

Цыганы, купленные мною от Монастыря Сналнгоул.

Наш цыган Пекарь.

Сад, купленной у Кяжна.

Большой бриллиант 10-ти каратной.

Большой прибор с чепраком, узоры коего шиты кораллами.

Все что в доме находится, как то ружейные збури, все драгоценности и разные вещи, словом все что Бог мне дал, как то вышеупомянутые имения и вотчины, также горы, купленные от Дудескула, и горы купленные от Бенджескула, все сие оставляю сыну моему Мурату, дабы он Божию милостию владел в роды родов, с таким однако условием, что ни он ни сыновья его могли бы продать из числа их вотчин и земель хотя одну пядь, ниже заложить кому-либо под заем денег. Я оставляю одного Мурата владельцем всех сих имений он Мурат распоряжает всем и собирает доходы, также имеет он выдать как ниже сего мною написано в назначенные места, а остальное израсходовать, по нем же один старший его сын вступит во владение подобно ему, также и по нем от перворожденного сына, перворожденному же остается владение и распоряжение имением, но ни один из них не вправе, хоть одну пядь земли продать, променять или заложить, но если кто из наследников моих учинит сие, то старший преемник наследства обязан у него име-

ние отобрать и выкупить, либо кто оное сделает, в противность меня и права своего поступить. Я приказываю Мурату и наследникам его обратить дом, что близ церкви в хорошее училище, строение и ограда онаго должны быть кирпичные, на постройку же училища употребить 25 000 левов. В сем училище бедных 30 мальчиков армянской нации, должны учиться без платы двум языкам, Армянскому и другому правительства, которое в то время будет. Расходы и жалованье обоим учителям, кои нужны для сего училища, должны быть производимы из доходов выше писанных вотчин, остающейся чатам весь доход должен разделиться на две части, из которых одна часть принадлежать будет Мурату и владельцам перворожденным впоследствии ему. А другую часть, которая оставатся будет, также разделить на две части, из коих одна из двух частей, каковую Бог ниспослет, должна составить кассу, которая бы из года в год возрастала до тех пор, пока соберется сумма, на которую можно бы купить вотчину. И как только таковая сумма достаточна будет, обязаны на оную купить вотчину и сию купленную присоединить к таковым же вотчинам, оставленным мною, и да будет как оныя. Сей порядок существовать имеет таким образом, дабы навсегда приращением покупаемы были вотчины и присоединились оные к другим вотчинам, как о сем написал. Мурат и наследники его обязаны действовать вышеизясненным образом. А другая часть должна быть сохранена в одном месте, из числа сих денег выдавать вторым и третьим детям и дочерям их. Сие распоряжение соблюдено будет в точности, как я пишу. Есть ли по неблаговолению Божию Мурат не будет иметь наследников мужского пола, тогда сын перворожденный старшей дочери моей, должны быть после него владельцем, но я имя Манука, есть ли же и она не будет иметь детей, тогда перворожденный сын других дочерей моих должны быть владельцем то есть сие владение надлежит переходить от мужска до женска пола и один только перворожденный и старший будет владельцем и попечителем. Как Мурат ныне еще малолетен, то я оставляю управителем Асвадура над ним, и над всеми делами, пока Мурат достигнет 21-го года своего возраста, а за труды Асвадура я определяю получать ему из означенных доходов 5000 левов ежегодно. Супруга моя должна жить в доме вместе с Муратом, и часть дохода предназначаемаго уделом Мурата, на прожиток израсходована будет чрез руки супруги моей, но она не может издерживать более дом его Мурата. В случае естли жена моя выйдет замуж, тогда она лишается всего, Мурату надлежит остаться в доме, а супруге моей выйтить из онаго, лишаясь уже всего, токмо данныя ей драгоценности имеют остаться при ней. Таким образом я по моей доброй воле учинил сию духовную. Есть ли кто пожелает более или менее сего завещания, да будет проклят, ибо Бог Трудями и потом лица даровал сии вотчины и именье мне случе его, и Ее так определил по справедливости. Да будет сие за благо принято как мною, так и наследниками моими.

Раб Божий Манук.

На обороте

Долги, росписки и деньги, каковыя я имею

Оставил я на сохранение у Асвадура для покупки монетных штук каждая в 100 пара, из числа остатка тех денег по его расчету, когда 1-го июля отправился он в Бухарест, пятьдесят шесть тысяч восемьсот два лева 56,802

Июня 27-го отдал я Асвадуру в товарищество по его обязательству сто пятьдесят тысяч левов.....50,000

Июня 27-го долг нашего Арютюна из процентов по векселю его пятнадцать тысяч левов15,000

Июня 27-го долг нашего Хаджи Ага по векселю его десять тысяч левов 10,000

Июня 27-го долг нашего Киркора и Саркича по их векселям пять тысяч левов 5000

Мая 26-го долг Сикеларя Кир. Йордакия 15,000 черв. По векселю его, которые составляют двести десять тысяч левов с процентами 210,000

Долг Ионеса Аги по векселю его с процентами пятнадцать тысяч левов..... 15,000

Долг Венской кассы Хаджи Константина поп из Германштата 20,000 гульденов серебром, которые составляют шестьдесят тысяч лев60,000

Долг Самфиракия сына Константина поп семь тысяч восемьдесят левов 7,080

Долгъ Г-на Булгакова 1000 черв. Голанских по его векселю, которые составляют четырнадцать тысяч.....	14,000
Долгъ Генерала Милорадович 5600 черв., из коих принадлежат мне за Ангелакия 600 черв., которые составляют семдесят тысяч левовъ	70,000
Долгъ Апела изъ Петербурга 35000 рублей, которые составляютъ сорокъ три тысячи семьсотъ пятьдесятъ левовъ	43,750
Долгъ Аги Иоакима изъ Петербурга 7458 гульденов, составляетъ девять тысячъ триста двадцать два лева	9,322
Долгъ Алмалия Ени 32808 руб. которые составляютъ сорокъ одну тысячу десять левовъ.....	41,010
Долгъ Галипъ Паши тридцать четыре тысячи лев	34,000
Долгъ Сикиларя отъ Харибоглу шесть тысячъ семьсотъ пятьдесятъ левовъ.....	6,750
Долгъ Монастыря Котрочанъ съ процентами тридцать шесть тысячъ левовъ.....	36,000
Долгъ жены Бану-Гики 150 чер. которые составляютъ две тысячи сто левов	2100
Доходъ горъ сего года, которой иметь быть собранъ семь тысячъ пятьсотъ левовъ.....	7,500
Долгъ Ханемъ Оглу, Хаджи Агопу Бонцугу и Кара Саркизу три тысячи левовъ	3000
Серебра на дватцать семь тысячъ триста восемьдесятъ восемь левовъ	27,388
Монетныхъ штукъ стопарныхъ и 147 параграмовъ, посланныхъ мною два раза въ Вену, протираются до ста тысячъ левовъ	100,000
И которые будутъ высланы изъ Вены Асвадуру	
Медь проданную, или непроданную составляетъ всего на дватцать восемь тысячъ левовъ.....	28,000
При мне находится и я беру съ собою 1500 черв. Голанскихъ на дватцать одну тысячу двести шестдесятъ два лева	21,262
Еще находится при мне голанскихъ червонцевъ 200, а принадлежащая Димитракию 100 черв. и 3000 флор., которые составляютъ шесть тысячъ триста лев	6,300 лев.
Провизию, скотоводства и ружей находящихся въ моей деревне, также деньги выданные мною дляобработывания виноградныхъ садовъ сего года десять тысячъ левовъ	10,000
Следовательно общая сумма простирается до девятисотъ шестидесяти одной тысячи восьмисотъ семидесяти шести левовъ.....	961.876
Изъ оной суммы вычитая следующие Ахметъ Ефендию по прозванию Захуратъ двести двадцать тысячъ четыреста дватцать девять левовъ.....	220,429

741,447

Вычитая должные мною детям моего брата отъ 1813 года по обязательству тридцать четыре тысячи триста девятнадцать левовъ

34,319

707,128

Вычитая за 2,1/2 года процентныхъ денегъ принадлежащихъ детямъ моего брата восемь тысячъ пятьсотъ левовъ.....

8500

698,628

Вычитая долженствующие быть заплачены банкирамъ, коимъ я обещалъ дать пятнадцать тысячъ пятьсотъ пятьдесятъ пять лев

5,555

683,073

Есть ли должны мне суммы рублями заплачены будутъ Алмелеемъ, Апеломъ и Г-и Иоакимом, тогда осталось я должнымъ Хаджи Манчуку за остатокъ шелка четыре тысячи левовъ
4,000

679,073

Тоже остается за товаръ Хаджи Алтиноглу Степану заплатить тысячу пятьсотъ левовъ...1,5000 лев.

678,573

Исключая долговъ здесь записанныхъ, я недоложенъ ни одного даже денешкою никому.

Изъ капитала мною оставляемаго ныне, то есть изъ 678,573 левовъ, я назначаю, дабы выданы были старшей дочери моей въ день бракосочетания и свадьбы ея 150,000 левовъ, на оные деньги обязаны купить одну мошью,стоющую 100 тыс. левовъ и дать въ руки ея 50 тыс. левовъ, а всего ей сто пятьдесятъ тысячъ 150,000.

528,573

Я оставляю дочери моей Пембе въ день бракосочетания 150 тыс. лев., изъ каковыхъ денегъ обязаны купить мошью,стоющую 100 тыс. лев. и ей въ руки выдать 50 тыс. лев., а всего ей сто пятьдесятъ тысячъ 150,000.

378,573

Я оставляю дочери моей Гадары выдать 150 тыс. лев. въ день бракосочетания, но также купить ей мошью на 100 тыс. лев. и дать ей въ руки 50 тыс. лев., а всего ей сто пятьдесятъ тысячъ левовъ 150,000.

228,573

Я оставляю дочери моей Теберы выдать 150 тыс. лев. въ день бракосочетания, но также купить мошью на 100 тыс. лев. и выдать ей въ руки 50 тыс. лев., а всего ей сто пятьдесятъ тысячъ левовъ 150,000.

Затемъ еще оставаться должно семдесятъ восемь тысячъ пятьсотъ семдесятъ три лева78,573

Изъ числа сихъ 78,573 лев. Обязаны отделить для души моей 28,573 лева, какъ то

Въ Ечмиадзинской монастырь две тысячи лев 2000

Въ Ерусалимъ къ спомоществованию шесть тысячъ левовъ 6,000 лев.

Въ Монастырь Св-го Иоанна Претечего тысячу лев..... 1,000

Въ пустыню Кытуць две тысячи левовъ 2000

Въ пустыню Лиме две тысячи левовъ 2000

Беднымъ Армянамъ Города Рущука три тысячи лев..... 3,000

Беднымъ Армянамъ Города Букареста две тысячи лев..... 2000

Священникамъ изъ Рущука пятьсотъ левовъ 500

Священникамъ изъ Букареста тысячу левовъ 1,000

Дочери Тазеноли, то есть дочери Григорья две тысячи пятьсотъ левовъ..... 2500

Григорию, то есть сыну дяди моего две тысячи	2000
Двумь сыновьямъ Хаджи Ристакесъ тысячу лев	1000
Двумь дочерямъ Ага Бабика, именно Марию и Симаи две тысячи левовъ.....	2000
Затемъ остающиеся израсходованы будутъ при погребении моего тела, какъ то Беднымъ, священникамъ и Архиереямъ одна тысяча пятьсотъ семьдесятъ три лева	1,573

	28,573

Что составить сумму дватцать восемь тысяч пятьсотъ семьдесятъ три лева.

Остается пятьдесятъ тысячъ лев50,000

Засимъ еще остается изъ вышеупомянутой суммы 50 тыс. левовъ, кои оставляю Мурату, при томъ оставляю ему и сомнительный долгъ на Еремии Степанове, также и другие таковые долги на туркахъ, все что изъ оныхъ долговъ будетъ выручено и взыскано, а равно вотчины и прочие доходы, доле и все оставляю Мурату и наследникамъ его на томъ правиле какъ изъяснено выше на предыдущихъ страницахъ. Дочери мои неимеютъ права получить иное что, какъ только каждая изъ нихъ по сто пятидесяти тысячъ левовъ, какъ я написалъ, и сии 150тыс.лев. отданы будутъ въ день бракосочетания каждой изъ моихъ дочерей. Произращаемый доходъ отъ сихъ денегъ до дня ихъ брака остается въ пользу Мурата, а въ замену сего и Муратъ отъ нихъ сестеръ своихъ ничего не потребуетъ за сделанные расходы до выхода ихъ замужъ, какъ онъ представляеть меня то и должны сестрамъ своимъ быть вместо меня отцомъ, онъ снабжаетъ ихъ одеждою и всемъ нужнымъ, какъ было во время моей жизни, не более и не менее, есть ли (Боже сохрани) произойдетъ какой либо убытокъ, или потеря изъ суммъ и долговъ назначенныхъ мною, дочери мои непотерпятъ, и Муратъ обязанъ сполна выдать уделъ предназначенный моимъ дочерямъ въ день ихъ брака, ибо до того дня, выигрышъ и проигрышъ оныхъ денегъ принадлежитъ Мурату, а по тому и должно, дабы мои дочери въ день ихъ сочетания получили бы сполна 150,000 левовъ, какъ я написалъ. Но изъ числа сихъ суммъ, имеющихся въ рукахъ Мурата до брака дочерей моихъ долженствующихъ находиться подъ управлениемъ Асвадуру 50,000 левовъ займообразно безъ процентовъ до дня выхода замужъ дочери моей Теберы.

Все что только собрано будетъ, проценты съ остающихся суммъ, также и проценты съ вышеписанныхъ 50.000 левовъ, словомъ на все оные деньги должно такимъ же образомъ еще купить одну вотчину, каковую присовокупить къ другимъ вотчинамъ, она же вновь купленная имеетъ быть подъ темъ же распоряжениемъ, какъ и прочие вотчины, дабы ни Муратъ ни наследники его немогли продать или заложить оныхъ. И владение должно оставаться изъ сыновей въ сыновъ отъ перворожденныхъ до перворожденныхъ, именуя всехъ ихъ Мануками. Я препоручаю ихъ всехъ Богу Всемогущему Созидателю вселенной. Постановляю еще правиламъ Муратъ и оставшиеся по немъ наследниками, кои подъ именемъ Манука, владеть будутъ всеми вотчинами и делами. Есть ли отрекутся отъ своей религии армянской, принимая другую веру, и когда отрицаясь отъ звания армянского совокупится бракомъ съ иноверного девицею, тогда они лишаются всего наследства, и да не несуть более имя Манука. Я приказываю сыновьямъ и внукамъ моимъ такового отрицающагося отъ отцовской веры, исключить отъ наследства, изаместить его изъ низходящихъ мужского пола, называя того Манукомъ и сей имеетъ быть наследникъ всего мною оставленнаго, ибо тотъ, кто остается постояннымъ въ отцовской вере, которую я ему передаю, то есть Армянское исповедование, соблюдаемое во Святомъ Престольномъ Храме Ечмиадзини, тотъ остается армяниномъ какъ по религии, такъ и по нации своей, названные же Мануками немогутъ жениться на иноверныхъ девицахъ, а есть ли они то учинять, изключены должны быть отъ наследства, такъ же и те, кои отрекутся отъ своей веры. Они обязаны хранить религию и название Армянское, также должны жениться на девице, верующей Престолу Святого Ечмиадзина. Такимъ образомъ я учредилъ и узаконилъ состояние и порядокъ моего дома и все что Богъ мне даровалъ. Есть ли кто нарушитъ учененныя мною постановления и учреждения, тотъ да проклятъ будетъ, наследники и потомки мои обязаны въ роды родовъ сохранять въ точности силу сего завещания, того ради собственноручно сие я подписалъ по моему произволу и желанию.

Великий Драгоманъ Блистательной Порты и Действительный Статский Советникъ Его Императорскаго Величества Государя Всероссийскаго, кавалеръ Ордена Св. Владимира 3-го класса Манукъ-Бей Мирзоянъ.

Сверхъ того для прочности сего Духовнаго Завещания, оставляю я наблюдателемъ Самодержавнейшаго и Милостивейшаго Государя Императора Всея России, и умоляю Его милосердие быть защитникомъ сего Завещания и узаконение, учиненнаго для моего дома и моихъ наследниковъ.

1815-го Июля 19-го писалъ сие собственноручно въ Кронштатъ.

Рабъ Божий, Манукъ-Бей Мирзоянъ

Димитрий Н. Черноводали, свидетельствую, что сие написано собственною рукою Г-м Драгоманомъ Манукъ Беемъ и подписываю по его согласию. Я Хаджи Иоакимъ, родственникъ Манукъ-Бея по просьбе подписываю на семь завещаний составленной имъ, какъ свидетель въ томъ, что написанное въ его завещание, есть своеручно Манукъ-Беемъ и составлено по собственному его произволу, а я есть свидетель по любви къ Богу.

Песаниянъ Хаджи Иоакимъ Свидетель

Переводъ сей съ подлиннымъ веренъ-Надворный Советникъ и кавалеръ Христофор Лазарев

Some data about the descendants of Manuc Bey (19th century - beginning of 20th century)

Abstract

Manuc Bey, dragoman of the Porte, State Counselor of the Russian Empire was a well known person in the end of XVIII - early nineteenth century. About his business and political activities have been written monographs, studies and articles. The research time in the archival materials and published works, present several pieces of the lives of children, his grandchildren and great-grandchildren.

In 1822 October 31 the Civil Court of Basarabia was received the application of curates Manuc Bey property, state councilor Neboda and clucerul Burda to file the deceased ately. They presented the Manuc Bey's testament drawn up in 1815 July 19 in Kronstadt, personally sign by the test. Testament was written in Armenian language, with translation into Russian, being certified by Gregory, Archbishop of the Armenians in Basarabia. This ately caused several years of dispute among heirs. At the same time, is an important source for the study of mentality and everyday life of the age, and pedigree of Manuc Bey study.

Manuc Bey was born in 1769 in Rusciuc in Mardiros Mirzoian and Mamilei's family, the daughter of Hamum Oglu. First Manuc Bey in 1786 married the daughter of a wealthy Armenian, Avetz in Rusciuc. The second time he married in 1794 with Mariam (in the acts also called Hanuma), daughter of Haji Harutiun. From this marriage were born six children: two boys and four girls. From wills and other archival documents and studies, we identified their names: Murad (Murat in documents, Ivan, Ioan) and Feriat (Grigori in documents, Feriad), Mariam (Maria in documents), Pemba (Kianiane, Keiani, Gaiane, Gayrana in documents), Gadara (in documents Gadir, Gatere, Ecaterina), and Tebera (Gebera in documents).

Manuc Bey followers married with offspring from families known not only in the Russian Empire, but in Europe. The activity of some of them was mentioned at the state level.

List of illustrations:

Photo 1. Grand Dragoman Manuc Bey.

Photo 2. Armenian Church, burial place of Manuc Bey and his daughters.

Photo 3. Tombstone's Manuc Bey.

Photo 4. Tombstone of Mary, the daughter's Manuc Bey.

Photo 5. Tombstone of Pemba (Gaiane), daughter's Manuc Bey.

Photo 6. Murat's Palace at Hâncești (1927; 2010).

Photo 7. "Hunter Palace", built by Architects Bernardazzi.

List of annex:

1. The testament of Manuc Bey.

Несколько данных о потомках Манук Бея (XIX век - начало XX века)

Резюме

Манук Бей, Драгоман Оттоманской порты, Действительный Статский Советник был известной личностью конца XVIII-го - начала XIX-го вв. Об его политической деятельности написаны монографии, научные и публицистические статьи. В данном исследовании предлагаем несколько фрагментов из жизни его детей, внуков и правнуков, на основе архивных материалов, а также опубликованных работ.

31 октября 1822 года в Бессарабский областной Гражданский Суд поступило прошение опекунов над имением покойного действительного Статского советника Манук-Бея: Статского советника Недобы и ключера Бурды. Опекуны предоставили подлинное духовное завещание действительного Статского советника Манук-Бея на армянском языке с переводом на русском языке. Завещание было составлено 19 июля 1815 года в Кронштате, подписано собственноручно Манук-Беем. Духовное было удостоверено Григорием, Архиепископом Бессарабских Армян. Именно это духовное завещание стало причиной многолетней тяжбы между наследниками. В то же время оно является значимым источником для исследования ментальности и повседневности эпохи, а также для изучения генеалогической линии Манук-Бея.

Манук Бей родился в 1769 в Руцуке в семье Мардироса Мирзояна и Мамилы, дочери Ханума Оглу. Первый раз Манук Бей женился в 1786 на дочери богатого армянина из Руцука, Авец. Во второй раз Манук Бей женился в 1794 на Мариам, дочери Хаджи Харитюна. В этом браке родились шесть детей: двое мальчиков и четыре девочки. Из завещания, из архивных документах и других исследований мы смогли узнать их имена: Мурад (в документах Мурат, Иван, Иоан) и Фериат (в документах Григорий, Фериад), Мариам (в документах Мария), Пемба (в документах Каниане, Кеиани, Гаианэ, Гайрана), Гадара (в документах Гадирия, Гатера, Екатерина), и Тебера (в документах Гебера)

Потомки Манук-Бея женились или вышли замуж за представителями семей известных не только в Российской империи, но и в Европе. Некоторые из них были отмечены на государственном уровне.

Список иллюстраций:

Фото 1. Манук Бей, Драгоман Оттоманской порты.

Фото 2. Армянская церковь, место захоронения Манук Бея и его дочерей.

Фото 3. Надгробие Манук Бея.

Фото 4. Надгробие Марии, дочери Манук Бея.

Фото 5. Надгробие Пембы (Гаянэ), дочери Манук Бея.

Фото 6. Дворец Мурата в Хынчештах (1927; 2010).

Фото 7. "Охотничий Дворец", построенный архитектором Бернардацци.

Список приложений:

1. Завещание Манук-Бея.

19.02.2010

Dr. Alina Felea, Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, str. 31 August 1989, 82, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova